

## ДЕЯКІ АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ У РОЗРІЗІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ВИМІРУ ОХОРОНИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

### SOME ANALYTICAL ASPECTS OF THE INTERNATIONAL LEGAL DIMENSION OF THE PROTECTION OF THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF LAW ENFORCEMENT BODIES EMPLOYEES

Кирбят'єв О.О., д.ю.н., доцент,  
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін  
Хортицька національна академія

Талапова Ю.А., студентка II курсу магістратури юридичного факультету  
Запорізький національний університет

Визначені, розглянуті та проаналізовані деякі аспекти міжнародно-правового виміру охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів. Проведено їх порівняльний аналіз, проаналізовані принципи дотримання основних прав та свобод людини та громадянина, а також міжнародно-правове забезпечення охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів. Визначене центральне місце серед міжнародних документів, що регулюють діяльність правоохоронних органів у різних країнах світу. Окреслено узагальнений образ працівника правоохоронного органу, визначні основні принципи його професійної діяльності, спираючись на існуюче міжнародно-правове законодавчу базу, ратифіковану різними європейськими інстанціями у різний час з метою її забезпечення. Окреслені основні документи щодо регламентування співробітництва між Україною та ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки, а також закріплені в них основні напрямки. Крім того, визначені основні шляхи взаємодії та способи реалізації Україною охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів через деякі європейські організації, які сприяють ефективній реалізації вказаної діяльності. Окреслено наднаціональні органи, що забезпечують правоохоронну діяльність у країнах Європи. Наголошено, що проаналізовані міжнародно-правові документи досить детально регламентують підходи, які мають виробити держави до здійснення правоохоронних функцій державними органами. Розглянуті бачення різних вчених з зазначеної тематики, визначені особливості сучасного стану розвитку системи правоохоронних органів у Європі з точки зору посилення міжвідомчого співробітництва правоохоронних і судових органів країн – членів ЄС, їхня роль у процесі протидії злочинності.

**Ключові слова:** перевищення влади чи службових повноважень, права і свободи людини, міжнародно-правові документи, громадський спокій і правопорядок.

Some aspects of the international legal dimension of the protection of the professional activity of law enforcement officers have been identified, considered and analyzed. Their comparative analysis was carried out, the principles of observing the basic rights and freedoms of a person and a citizen were analyzed, as well as international legal protection of the professional activity of law enforcement officers. It has a central place among international documents regulating the activities of law enforcement agencies in different countries of the world. The generalized image of a law enforcement officer, the fundamental principles of his professional activity are outlined, based on the existing international legal framework, ratified by various European bodies at different times in order to ensure it. The main documents regarding the regulation of cooperation between Ukraine and the EU in the sphere of justice, freedom and security are outlined, as well as the main directions are fixed in them. In addition, the main ways of interaction and methods of Ukraine's implementation of the protection of the professional activity of law enforcement officers through some European organizations that contribute to the effective implementation of the specified activity are defined. Supranational bodies providing law enforcement activities in European countries are outlined. It is emphasized that the analyzed international legal documents regulate in sufficient detail the approaches that states should develop to the implementation of law enforcement functions by state bodies. The visions of various scientists on the specified topic are considered, the features of the current state of development of the law enforcement system in Europe are determined from the point of view of strengthening interdepartmental cooperation of law enforcement and judicial authorities of the EU member states, their role in the process of combating crime.

**Key words:** abuse of power or official authority, human rights and freedoms, international legal documents, public peace and order.

**Постановка проблеми.** Діяльність поліцейських органів у різних країнах, та, відповідно, її правове підґрунтя, відіграє важливу роль у сучасному демократичному суспільстві з огляду на те, що розслідування злочину є першим важливим кроком у системі відправлення правосуддя та тим засобом, за допомогою якого особи, що обвинувачуються у скоєнні злочину, можуть бути притягнуті до суду для встановлення їхньої вини чи невинуватості. Означене є важливим для забезпечення благополуччя суспільства в цілому, оскільки злочинність порушує нормальне життя людей і перешкоджає економічному та соціальному розвитку держави. З цих причин проведення ефективного розслідування з дотриманням етичних норм і законів є вкрай важливим аспектом роботи поліції.

**Аналіз публікацій.** Питання міжнародно-правової оцінки охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів досліджувались такими вченими, як П.П. Андрушко, О.Ф. Бантишев, А.В. Галахова, О.О. Дудоров, О.О. Кирбят'єв, В.Ф. Кириченко, М.І. Коржанський, Ю.І. Ляпунов, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, А.Н., М.В. Сийпюкі, Трайнін, М.І. Хавронюк, В.В. Шаблюстий,

Н.М. Ярмиш та ін. Разом з тим дослідженню міжнародно-правової оцінки охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів у сучасних умовах присвячено недостатньо уваги.

**Мета статті.** Визначити, розглянути та проаналізовані деякі аспекти міжнародно-правового виміру охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів. Провести їх порівняльний аналіз, проаналізувати принципи дотримання основних свобод людини та громадянина, а також міжнародно-правове забезпечення охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів.

**Виклад основного матеріалу статті.** Забезпечення належного функціонування суспільства є першочерговим завданням самих її членів, які мають не тільки права, а й певні обов'язки. Єдина згадка про правоохоронні органи у Конституції України свідчить про їх роль у забезпеченні державної безпеки.

Разом з тим, неможливо громадянам України реалізувати свої права, забуваючи про обов'язки – це й призвело до кризи поваги до влади, а у випадку працівників правоохоронних органів – неможливості належного вико-

нання ними своїх професійних обов'язків. Подібна ситуація склалася не тільки в Україні, а й у тих країнах, де правоохоронці виконували завдання з охорони громадського порядку під час заходів масових протестних акцій – Франція з так званими жовтими жилетами, Вірменія, Гонконг, Іран зараз та багато інших.

Загалом слід відзначити, що міжнародних документів щодо поведінки правоохоронців по відношенню до громадян, вимог щодо їх професійної діяльності та меж впливу більше, ніж аналогічних документів, спрямованих на визначення обсягу та механізму захисту безпосередньо їх прав та інтересів. Дійсно, на міжнародному рівні в «Декларації про поліцію», яка прийнята Резолюцією Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690, визнано той факт, що поліція відіграє життєво важливу роль і що вона вимушена діяти в умовах, пов'язаних з ризиком для співробітників [1], утім у цьому документі переважна більшість положень стосується вимог саме до діяльності правоохоронних органів, а не до самих правоохоронців.

Центральне місце серед міжнародних документів, що регулюють діяльність правоохоронних органів, посідає Кодекс посадових осіб із підтримання правопорядку, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 1979 р. [2]. У преамбулі наголошується на реалізації гострої потреби у здійсненні міжнародної співпраці у сфері захисту прав і свобод людини, незалежно від раси, статі, мови та релігії. Зазначається, що характер функцій із підтримання правопорядку і те, яким чином це здійснюється, безпосередньо впливає на стан життя окремих осіб, а також усього суспільства у цілому [3].

У більшості країн поліції надаються повноваження щодо захисту основних прав і свобод людини, закріплених як міжнародно-правовими актами в галузі прав людини універсального і регіонального характеру (Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Хартія основоположних прав людини 2000 р. тощо), так і національним законодавством держав. Акцент на дотриманні прав людини зроблено і в міжнародно-правових актах, що безпосередньо регулюють діяльність поліції. Так, Кодексом поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку 1979 р. закріплено, що при виконанні своїх обов'язків посадові особи з підтримання правопорядку, зокрема особи, наділені поліцейськими повноваженнями, поважають і захищають людську гідність та підтримують і захищають права людини щодо всіх осіб (ст. 2) [4].

У розробленому Радою Європи Європейському кодексі поліцейської етики 2001 р. визначено цілі поліції, до яких також віднесено захист і дотримання основних прав і свобод людини в тому вигляді, в якому вони закріплені, зокрема, в Європейській конвенції про права людини (п. 1). У Брюссельській декларації про системи кримінального правосуддя 2006 р. члени Ради міністрів ОБСЄ погодилися з тим, що «при виконанні свого обов'язку співробітники правоохоронних органів зобов'язані поважати і захищати людську гідність та підтримувати й охороняти права людини по відношенню до всіх осіб». ООН у 1979 році своєю резолюцією однозначно визначила для всіх країн-учасниць – при виконанні своїх обов'язків посадові особи з підтримання правопорядку поважають і захищають людську гідність та підтримують і захищають права людини по відношенню до всіх осіб. Термін «посадові особи з підтримання правопорядку» включає всіх осіб, які призначаються або обираються, пов'язаних із застосуванням права, які мають поліцейські повноваження, особливо повноваження із затримання правопорушників [4]. Зміст цього невеликого, проте дуже змістовного документа свідчить про те, що узагальнений образ працівника правоохоронного органу свідчить про те, що у своїй професійній діяльності правоохоронець має однаково ставитися до всіх осіб,

навіть до правопорушників. Саме цю імперативну міжнародно-правову вимогу часто порушують працівники правоохоронних органів всіх без винятку країн, проте ставлення громадськості до цього дуже відрізняється.

Основними обов'язками поліції є підтримання громадського спокою і правопорядку, захист основних прав і свобод людини, в особливості життя; запобігання і розкриття злочинів; зниження рівня страху, а також надання допомоги і послуг громадськості. При цьому прогрес у просуванні до демократичних основ поліцейської діяльності досягається, коли має місце перехід від «підходу, орієнтованого на контроль, до підходу, орієнтованого на обслуговування», де основна увага правоохоронних органів зосереджена на активному попередженні злочинів [4].

Діяльності поліції стосуються також такі документи: Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, затверджений Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 17.12.1979 р. [5], Віденська декларація про злочинність і правосуддя: відповідь на виклики XXI століття, прийнята на Десятому Конгресі ООН з попередження злочинності й поводження із правопорушниками (Відень, 10–17 квітня 2000 р.), Декларація про поліцію, затверджена Резолюцією Парламентської асамблеї Ради Європи № 690 від 08.05.1979 р., а також Європейський кодекс поліцейської етики, викладений у Рекомендації (2001)10 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи від 19.09.2001 р. [1].

Україна зараз перебуває у перехідному стані щодо правового забезпечення професійної діяльності працівників правоохоронних органів – будь-які протестні акції є вільними, а от щодо їх супроводження поліцейськими та ставлення до цього громадян залишає бажати кращого.

Як зазначає Н. В. Камінська та А. І. Білас, особливістю сучасного стану розвитку системи правоохоронних органів у Європі є посилення міжвідомчого співробітництва правоохоронних і судових органів країн – членів ЄС, створення спеціальних наддержавних структур, які разом із національними правоохоронними органами відіграють важливу роль у процесі протидії злочинності. Йдеться про наднаціональні органи, що забезпечують правоохоронну діяльність, а саме: Європейську поліцію (Європол), Генеральний директорат внутрішніх справ, Євроюст; Європейський офіс із боротьби із шахрайством, Європейську інформаційну мережу у сфері правосуддя тощо. Зазначені організації є основними правоохоронними органами ЄС, які створено з метою розвитку співробітництва держав – членів ЄС щодо протидії транснаціональній організованій злочинності. У сфері правоохоронної діяльності країн-партнерів досягнення єдиної позиції, реалізація спільної політики вимагає докладання значних зусиль. Це беззаперечно засвідчує багатоаспектність та суспільну важливість досліджуваної проблеми, тобто наявності складного комплексу проблем, а також необхідність постійного вдосконалення і розвитку механізму реалізації правоохоронної діяльності [6]. Це безперервний процес, який має відбуватися постійно та мати на меті раціональне врегулювання основної низки питань між працівниками правоохоронних органів у їх професійній діяльності та об'єктами її застосування та захисту їх прав – громадянами.

Основними документами, що регламентують співробітництво між Україною та ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки є План дій Україна – ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки, затверджений на засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС 18 червня 2007 р. у м. Люксембург та План-графік його імплементації, затверджений на засіданні Підкомітету № 6 «Юстиція, свобода та безпека» Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС 10 квітня 2008 р. у м. Київ [7]. План дій у сфері ЮСБ та План-графік його імплементації охоплюють співробітництво по 15 ключових напрямках, зокрема: міграція, притулок, управління кордонами, візи,

безпеку документів, боротьба з організованою злочинністю та тероризмом, боротьба з відмиванням грошей, включаючи протидію фінансуванню тероризму, боротьба з торгівлею людьми, наркотиками, корупцією, правове співробітництво у цивільних та кримінальних справах тощо [7]. Це обширний спектр напрямків з впровадження конкретних положень країнами у професійну діяльність працівників правоохоронних органів.

Серед організацій, з якими Україна здійснює співробітництво, є Європейська організація з питань юстиції (Єврюост). Європейська організація з питань юстиції (Єврюост) була створена рішенням Ради ЄС від 28 лютого 2002 р. з метою посилення боротьби з тяжкими злочинами. Завданням Єврюосту є сприяння органам кримінального переслідування держав – членів ЄС у боротьбі проти серйозної транскордонної злочинності, включаючи комп'ютерні злочини, шахрайство і корупцію, відмивання грошей та злочини проти довкілля. З цією метою Єврюост координує обмін інформацією, надання правової допо-

моги та процес видачі правопорушників [8]. Це вельми потужна організація – партнер щодо співпраці з нею України з зазначених пріоритетних напрямків реалізації професійної діяльності працівників правоохоронних органів.

**Висновки.** Підсумовуючи зазначене вище, приходимо до висновку, що визначені та проаналізовані міжнародно-правові документи досить детально регламентують підходи, яких мають виробити держави, зокрема Україна, до здійснення правоохоронних функцій її державними органами. У цих документах визначаються вимоги до системи підзвітності правоохоронних органів, надзору за їх діяльністю та ключові механізми контролю за нею, як от: внутрішнього контролю, виконавчого контролю, судового та парламентського нагляду, нагляду з боку незалежних інституцій, громадянського суспільства та міжнародних суб'єктів, тощо. Окреслено коло положень з напрямків діяльності щодо впровадження у вітчизняну систему захисту професійної діяльності працівників правоохоронних органів.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Декларація про поліцію. Сборник документов Совета Европы в области защиты прав человека и борьбы с преступностью. URL: <http://www.uarpravo.com/hro/text.php?lan=rus&id=4775> (дата звернення 14.09.2022)
2. Козирев М. П. Мотив у психологічній структурі злочину. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 1. С. 44-56.
3. Білозорьов Є. Міжнародно-правові акти як складова правової основи діяльності міліції України. *Публічне право* № 1 (2011). С. 96-102.
4. Хаврат М. С. Дотримання прав людини в діяльності поліцейських органів: міжнародно-правовий аспект. URL: [http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17\\_05\\_2019/pdf/117.pdf](http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2019/pdf/117.pdf) (дата звернення: 14.09.2022 р.).
5. Кодекс поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка. Резолюция 34/169 Генеральной Ассамблеи ООН от 17 декабря 1979 г. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_282#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282#Text) (дата звернення: 14.09.2022).
6. Камінська Н. В. Уніфікація стандартів правоохоронної діяльності: проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017 № 3. С. 189–195.
7. Гальчинський С. Як Україна співпрацює з Європолом та Єврюостом. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/uk-ukrayina-spivpracuye-z-evropolom-ta-evroyustom.html> (дата звернення: 14.09.2022 р.).
8. Кирбят'єв О. О. Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів: законодавство, доктрина, практика : монографія. Запоріжжя : Вид-во Хортицької нац. академії, 2020. 348 с.